

ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง

An Analytical Study of the Dissemination of Buddhism by the Tai Yai Sangha in Kengtung

พระสีหนาดา สีลโชโต^{1*}, ธนกร ชูสุขเสริม²

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, วิทยาเขตอีสาน, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Phra Siharnada Silchoto, Asst. Prof. Dr. Thanakorn Choosukhserm
Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Khon Kaen, Thailand
✉: * siharnada.sil@student.mbu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 04 May 2026; Revised: 18 May 2026; Accepted: 17 June 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง” มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง และ 3) วิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ใช้ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองเชียงตุง รวมทั้งเอกสารทุติยภูมิ เช่น หนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยแสดงว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ ในการอนุรักษ์และสืบทอดหลักธรรม การดำเนินงานครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การสาธารณูปการ และการสงเคราะห์สังคม กิจกรรมเช่น การเทศนาธรรม การจัดงานศาสนา การอบรมคุณธรรม และพัฒนาชุมชน ล้วนมีบทบาทในการสร้างศรัทธาและปลูกฝังคุณธรรมแก่ประชาชน โดยใช้หลักการจาก โอวาทปาติโมกข์เป็นแนวทางการสั่งสอน นอกจากนี้ คณะสงฆ์ไทใหญ่มียุทธศาสตร์สำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขยายออกจากวัดสู่ชีวิตประจำวันของชุมชน เป็นพลังจิตใจที่ส่งเสริมให้ประชาชนดำรงชีวิตด้วยศีลธรรมและสร้างความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คณะสงฆ์ไทใหญ่, เชียงตุง,

Abstract

This research entitled “The Dissemination of Buddhism by the Tai Yai Sangha in Kengtung” aims to 1) study the dissemination of Buddhism, 2) study the dissemination of Buddhism by the Tai Yai Sangha in Kengtung, and 3) analyze the process of Buddhist

dissemination by the Tai Yai Sangha in Kengtung. This study employs a qualitative research methodology, emphasizing documentary research, based on both primary sources such as the Tipitaka and the local history of Kengtung, and secondary sources including textbooks, academic articles, theses, and related research works. The findings demonstrate that Buddhist propagation is a primary mission of the Sangha in preserving and transmitting the Buddhist teachings. The operations encompass multiple dimensions including governance, education, public service, and social welfare. Activities such as dharma preaching, organizing religious festivals, moral and ethical training, and community development all play significant roles in building faith and instilling moral values among the people. These efforts are guided by principles derived from Ovada-Patimokkha as a framework for teaching the people. Furthermore, the Thai Yai Sangha holds an important role in maintaining the religious and cultural identity of the Thai Yai people. Buddhist propagation extends beyond temples into the daily life of communities, serving as a spiritual force that encourages people to live according to ethical principles and establishes sustainable stability of Buddhism in the locality.

Keywords: Buddhist propagation, Thai Yai Sangha, Chiang Tung

1. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ไทใหญ่ เนื่องจากความจำเป็นในการอนุรักษ์และสืบทอดหลักพระธรรมวินัย ข้อวัตรปฏิบัติ และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทใหญ่มาตั้งแต่อดีต โดยหลักธรรมของพระพุทธองค์สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกคนในสังคมเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้และสอนพระปัญจวัคคีย์ จำนวน 60 องค์ ก็ได้จัดประชุมคณะสงฆ์และมอบหมายให้พระภิกษุสงฆ์เผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากโดยกว้างขวาง ซึ่งแสดงว่า พระพุทธเจ้าตระหนักว่า ไม่สามารถเผยแผ่ธรรมได้เพียงพระองค์คนเดียว จึงต้องอาศัยความร่วมมือของสงฆ์ที่รู้ตามและสามารถช่วยแพร่หลายหลักคำสอนในหมู่มนุษย์และเทวดา คณะสงฆ์ไทใหญ่จึงมีบทบาทสำคัญเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยศึกษา ปฏิบัติ และสั่งสอนหลักธรรมแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อเกิดประโยชน์สุขแก่สังคม บางครั้งยังให้การสนับสนุนสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคจากหลายแง่มุม เช่น ความประเพณีของพระภิกษุสงฆ์ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ขาดระบบการปกครอง และการพัฒนาที่เป็นเรื่องราว นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกเช่น ศักดิ์สงคราม ความไม่สงบในประเทศ และสถานะเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม), 2554) (พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม), 2554)

ในสถานการณ์ปัจจุบัน คณะสงฆ์ไทใหญ่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครอบคลุมหลายด้านเช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และคุณภาพชีวิต ซึ่งต้องใช้การปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสมัยใหม่ และต้องใช้กุศโลบายและความสามารถในการเผยแผ่เพื่อให้เกิดผลประสิทธิภาพ การเผยแผ่ธรรมอาจอยู่ในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การจัดบวช การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดง

นิทรรศการพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการชักชวนให้ประชาชนเข้าวัด เรียนรู้หลักธรรม และน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้น (ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคนอื่น ๆ, 2541)

การศึกษาเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่จึงมีคุณค่าสูงในการเสริมสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อบทบาทของพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรืออุปสรรค ทั้งด้านบุคคล สถาบัน พื้นที่ และบริบทวัฒนธรรม จะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืนในอนาคต (พระครูวิบูลญาณโนภาส (สมบัติ ปริบูรณ์), 2552)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงใหม่
3. เพื่อวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเชียงใหม่

2. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป โดยอาศัยแหล่งข้อมูลสำคัญจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยต่าง ๆ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; พระกิตติ กิตติสาร (จำเริญ), 2555; พระมหาจรรยา ปัญญาโร (อินทร์รงค์), 2540)

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาจาก ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป มาทำการแยกแยะ จัดประเภท ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

2. ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท มาอธิบายให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

3. ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท ให้ความหมาย นำไปเขียนลงในบทความต่าง ๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย

4. ศึกษาข้อมูลที่ได้มาจากการแยกแยะ จัดประเภท ให้ความหมาย ที่เขียนลงในบทต่าง ๆ มาศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงใหม่ พร้อมทั้งสรุป และเสนอแนวความคิดเห็นประกอบกับทัศนะของผู้วิจัยด้วย (พระสมบุรณ์ ยโสธโร (ชารินทร์), 2554)

3. ชี้นำเสนอผลงานการวิจัย

1. ในการศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงใหม่ ครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับขั้นตอน และเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป (พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (จันทร์คุ้ม), 2550)

4. ผลการวิจัย

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาคำหรือคำสอนสำคัญอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาได้แก่ พุทธพจน์ 3 คาถาที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอรหันต์ 1,250 รูปมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ พระเวฬุวนารามในวันเพ็ญเดือน 3 ที่เรียกกันว่าวันมาฆบูชา พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นี้แก่ที่ประชุมสงฆ์เป็นเวลา 20 พรรษาก่อนที่จะโปรดให้สาวกปาติโมกข์อย่างปัจจุบันนี้แทนโอวาทปาติโมกข์ สรุปได้ 3 ส่วนดังนี้ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 ได้แก่

1. หลักการ 3 คือ

1) ระดับต้น ได้แก่ อกุศลกรรมในระดับศีล คือ การล่วงละเมิดทั้ง 5 คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินอกใจ การผิดใจ และการดื่มสุราและเมรัย ศีลในระดับนี้เป็นระดับรักษาสังคมไม่ให้วุ่นวายเดือดร้อนเป็นเครื่องมือสร้างความสันติสุขและสันติภาพ เป็นหนทางนำไปสู่สันติสุขและสันติภาพได้ในที่สุด

2) ระดับกลาง ได้แก่ อกุศลในระดับกรรมบถ 10 ประการ อันเป็นความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ความชั่วทางกาย ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินอกใจ ความชั่วทางวาจา ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ ความชั่วทางใจ ได้แก่ การอยากได้สมบัติของผู้อื่น การผูกพยาบาท และความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เป็นระดับที่มีความละเอียดขึ้น รวมถึงทั้งทางใจด้วย

3) ระดับสูง ได้แก่ ระดับ อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นความชั่วที่แฝงอยู่ในการกระทำที่ดูภายนอกอาจเป็นการทำความดี แต่ยังเป็นการกระทำที่มีอกุศลมูลเป็นฐานให้กระทำ จึงถือได้ว่า เป็นระดับสูง ดังข้อความในสังคิยสูตรว่า "ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม 3 อย่าง พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบมีอยู่แล ธรรม 3 เป็นइन คือ อกุศลมูล 1. โลภะ ความโลภ 2. โทสะ ความโกรธ 3. โมหะ ความหลง เป็นต้น (ที.ป. 16/228/164)

2. อุดมการณ์ 4

ผู้เผยแผ่จะต้องทราบอุดมการณ์ในพระพุทธศาสนาโอวาทปาติโมกข์ประกอบไปด้วย

1. พระนิพพานเป็นบรมธรรมอันสูงสุด พระนิพพานเป็นบรมธรรมที่สูงที่สุดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนา เมื่อเข้าถึงนิพพานจึงถือได้ว่า อยู่จบพรหมจรรย์ การกล่าวถึงนิพพานในที่นี้หมายถึงทั้งภาวะนิพพานและบุคคลผู้เข้าถึงภาวะนิพพานด้วย ซึ่งเป็นการใช้บุคคลผู้บรรลุ นิพพานเป็นอุปกรณ์สำหรับทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิพพาน มิใช่เป็นการบรรยายภาวะของนิพพานล้วน ๆ โดยตรง ทั้งนี้ เพราะภาวะของนิพพานเองแท้ ๆ วิญญูชนรู้ได้เฉพาะที่ตัวเอง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรคว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด ภิกษุละอวิชชาได้แล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว ไม่กาลนั้น ภิกษุนั้นก็ไม่ทำกรรมเป็นบุญ ไม่ทำกรรมเป็นบาป ไม่ทำกรรมเป็นอนเญาเพราะสํารอกอวิชชาเสีย เพราะมีวิชชาเกิดขึ้น เมื่อไม่ทำ เมื่อไม่คิด ก็ไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมั่น ก็ไม่สะดุ้งกลัว เมื่อไม่สะดุ้งกลัว ก็ปรินิพพานเฉพาะตน ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี (ส.นิ. 26/192/242) เมื่อเข้าถึงนิพพานเมื่อใดจึงได้ชื่อว่า จบกิจที่จะพึงศึกษาในพระพุทธศาสนา ที่เรียกชื่อว่า เป็นพระอเสขบุคคล ประการนี้จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

2. การอดทนอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง ความอดทนอดกลั้นต่อกิเลสตัณหาที่เข้ามาเสียดแทงผู้ปฏิบัติ นั้นเป็นเรื่องยากยิ่งที่จะเอาชนะได้ ผู้ใดที่สามารถชนะกิเลสได้ จึงนับได้ว่า เป็นผู้ชนะที่แท้จริง หลักปฏิบัติตนในพระพุทธศาสนานั้นต้องอาศัยความอดทนเป็นพื้นฐาน ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นคือ ความอดทนอดกลั้น (ขันติ)

3. ผู้ออกบวชและผู้สงบต้องไม่ทำร้ายและเบียดเบียนสรรพสัตว์ การไม่ทำร้ายและเบียดเบียนสรรพสัตว์ เป็นรูปแบบในระดับอุดมการณ์สำคัญ เพราะการจะเป็นนักบวชและผู้สงบจะต้องมีคุณสมบัติเช่นนี้ เมื่อใดที่ทำร้ายและเบียดเบียนสรรพสัตว์ ความเป็นบรรพชิตและความเป็นสมณะก็หมดไป พระภิกษุผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังพระปุณณะ ผู้รักษาความเป็นบรรพชิตและความเป็นสมณะของตนด้วยชีวิตหากต้องมี ตามข้อความในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสกัปปุณโณวาทสูตรว่า

พระพุทธเจ้า ดูก่อนปุณณะ พวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบท ดุร้าย หยาบชานัก ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทจักดำ จักบริภาษเธอ เธอจักมีความคิดอย่างไรในมนุษย์พวกนั้น

พระปุณณะ: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทจักดำ จักบริภาษข้าพระองค์ ข้าพระองค์จักมีความคิดในพวกเขาอย่างนี้ว่า พวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทนี้ ยังตึนกันหาที่ไม่ให้การประหารเราด้วยฝ่ามือ ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สูงสุด ข้าพระองค์มีความคิดในมนุษย์พวกนั้นอย่างนี้

พระพุทธเจ้า: ดูก่อนปุณณะ ก็ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทจักปลิตชีพเธอเสียด้วยศาสตราอันคม เธอจักมีความคิดอย่างไรในมนุษย์พวกนั้น

พระปุณณะ: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบท จักปลิตชีพข้าพระองค์ด้วยศาสตราอันคม ข้าพระองค์จักมีความคิดในพวกเขาอย่างนี้ว่ามีเหล่าสาวกของพระผู้มีพระภาค ที่อดอดเกลียดชังร่างกาย

และชีวิต พวกกันแสวงหาศาตราสังหารชีพอยู่แล เราไม่ต้องแสวงหาสิ่งดังนั้นเลย ก็ได้ศาตราสังหารชีพแล้ว ข้าแต่
พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สูงสุด ข้าพระองค์จักมีความคิดในมนุษย์พวกนั้นอย่างนี้

พระพุทธเจ้า: ตีละ ๆ ปุณณะ เธอประกอบด้วยสมะและอุปปสมะแล้ว จักอาจเพื่อจะอยู่ในสุนาปรันตชนบท
ได้แล ดูก่อนปุณณะ เธอจงสำคัญกาลที่ควรในบัดนี้เถิด (ม.อ. 23/756-763/437 - 440)

3. วิธีการ 6

วิธีการของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในการชักนำ แนะนำพร่ำสอนผู้อื่นให้เป็นผู้ประพฤดี ปฏิบัติชอบ มี
อยู่ 6 ข้อ ได้แก่

วิธีการที่ 1 อนุปวาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่าพระพุทธศาสนา
คืออะไร การไม่กล่าวร้ายใคร เป็นสมบัติขึ้นสำคัญสำหรับนักเผยแผ่ การไม่ว่าร้ายได้แก่ นักเผยแผ่เป็นผู้สงบคาย
สงบวาจา และสงบใจ ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่ขุ่นมัวเข้ามาบังการจิตใจได้ เช่น เมื่อถูกใครว่ากล่าวในทางเสียหาย ก็
สามารถควบคุมใจของตนให้สงบได้ ไม่ตอบโต้ผู้ที่ว่ากล่าวนั้น ดังพุทธภาษิตที่ว่า "โกธं ฆตฺวา สุขํ เสติ ฆาตฺวามโอรธ
ได้แล้วย่อมอยู่เป็นสุข (ส.ส. 15/199/57)

วิธีการที่ 2 อนุปมาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช่กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรม คือ
ไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผลจนกระทั่งเขาอยากลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง การไม่ทำร้ายกันด้วยคำพูด
ก็เช่นเดียวกัน ถือว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญที่นักเผยแผ่จะต้องคำนึงเสมอ การทำร้ายผู้อื่นไม่ว่าด้วยตนเองหรือสั่งให้
คนอื่นกระทำนั้น นับว่าผิดจากหลักการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา ฉะนั้น ไม่ว่ากรณีใด ๆ ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์
อย่างไร นักเผยแผ่ก็ต้องไม่ทำร้ายผู้อื่น แม้ว่าตนเองอาจได้รับความลำบากเพียงใดก็ตาม ก็ต้องอดทนให้ได้

วิธีการที่ 3 ปาฏิโมกฺเข จ ส่วโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี การสำรวมสังวรในพระปาติโมกข์ ซึ่ง
หมายถึงศีล หรือข้อกำหนดความประพฤติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ความสำรวมในพระปาติโมกข์ของพระภิกษุผู้ทำ
การเผยแผ่พุทธธรรมนั้นต้องมีความสำรวมกาย วาจา ใจ ซึ่งจะมีส่วนอย่างมากต่อการชักจูงให้ผู้คนเป็นคนดีได้ เช่น
สอนผู้คนไม่ให้ว่าร้ายผู้อื่น แต่ผู้สอนกลับกระทำลงไปเสียเอง แล้วใครจะเชื่อถือปฏิบัติตามและการเผยแผ่นั้นก็
ล้มเหลว (พระครูอาทรปริยัติสุธี (ทุมสิงห์), 2552)

วิธีการที่ 4 มตตณฺฏตา จ ภตฺตสฺมี รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอยปัจจัยสี่ เพื่อจะได้
เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น การเป็นผู้รู้จักประมาณในภัตตาหารนั้น ผู้เป็นนักเผยแผ่นั้น
ต้องรู้จักควบคุมความอยากของตนให้ได้ กล่าวคือ รับประทานอาหารเพียงพอต่อร่างกาย ไม่ให้หิวหรืออึดมาก
จนเกินไป คิดว่าการรับประทานอาหารก็เพียงจะมีกำลังทางร่างกาย และสติปัญญาในการสั่งสอนผู้อื่น มิใช่เพื่อ
ความหลงมัวเมา มักมาก เห็นแต่กิน เป็นต้น

วิธีการที่ 5 ปนฺตยจ สยนาสนํ นั่งนอนในที่สงบ วิธีการปฏิบัติตนอีกประการหนึ่งก็คือ การชอบอยู่ในที่อัน
สงบ สงัด เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรสมณธรรม พระภิกษุในพระพุทธศาสนาต้องเป็นผู้ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่
ดังนั้น พระภิกษุสงฆ์เมื่อบวชเข้ามาแล้วจึงเข้าอยู่ป่าเพื่อปฏิบัติธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอานาปานสติสูตรว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนร้างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงระสมีนเฉพาะหน้า เธอย่อมมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น หรือหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น (ม.อ. 22/288/367)

วิธีการที่ 6 อธิตเต จ อาโยโค วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามข้อนี้คือ การปฏิบัติตนประกอบความเพียรอยู่เสมอ หมายเอาการฝึกอบรมจิตภาวนาเพื่อควมมีคุณภาพและสมรรถภาพของจิตจนเกิดสมาธิในระดับอุچارสมาธิและอัปปนาสมาธิ เพื่อให้เป็นบาทฐานแห่งการปฏิบัติวิปัสสนา เข้าไปสู่ระดับอภิญญา การประกอบความเพียรอยู่เสมอคือ ผู้ที่ไม่ประมาท คือผู้ตื่นอยู่เพื่อชำระกิเลส หรือเรียกว่า ชาคริยานุโยค ดังในคัมภีร์มหานิทเทศแสดงไว้ว่า "ธรรมเป็นส่วนสุตรอบคือชาคริยานุโยคเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องกั้นทาง ด้วยการเดิน การนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องกั้นทาง ด้วยการเดิน การนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสัทสยา (นอนอย่างราชสีห์) โดยข้างเบื้องขวาซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ใส่ใจถึงสัญญาในความลุกขึ้น ตลอดนิยามแห่งราตรี กลับลุกขึ้นแล้ว ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องกั้นทางด้วยการเดินการนั่งตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี พิจารณาถึงความอยู่แห่งบุคคลผู้มีราตรีเดียวเจริญ เชื่อว่าประพัตติในธรรมเป็นส่วนสุตรอบคือชาคริยานุโยคในภายใน ย่อมไม่ทำลายชาคริยานุโยคอันเป็นเขตแดน นี้ชื่อว่า ธรรมเป็นส่วนสุตรอบคือชาคริยานุโยค เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า ภิกษุมีสติ ประพัตติในธรรมเป็นส่วนสุตรอบ (ขุ.ม. 66/932/590) (พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตญาณ), 2549)

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง

พระพุทธศาสนาเข้าสู่รัฐฉานเชียงตุงเป็นกระบวนการหลายระลอก เริ่มจากการแผ่ขยายของพุกามในราวคริสต์ศตวรรษที่ 11 ผ่านเมืองนาย ตามด้วยการถ่ายทอดแบบล้านนาผ่านเจ้าขุนเครือและพระญาณคัมภีร์ที่เผยแผ่ในเมืองแสนหวี ก่อนแน่นขึ้นในเชียงตุงผ่านการนำพระมหาเถระจากเชียงใหม่มาสร้างวัดและนำคัมภีร์พระไตรปิฎกด้านการปกครอง คณะสงฆ์ไทใหญ่อยู่ภายใต้สหพันธ์พม่าแต่คงไว้ระบบการปกครองเฉพาะตัวด้วยสมเด็จเจ้าอาชญาธรรมเป็นประมุขสงฆ์และระบบสมณศักดิ์แบบล้านนา มีวัดไทใหญ่กว่า 1,600 แห่ง พระสงฆ์ราว 4,000 รูป และสามเณรกว่า 22,000 รูป (พระมหาสุชญา โรจนญาณ (ยาสุกแสง), 2540)

ด้านการศึกษา คณะสงฆ์ได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมกว่า 22 แห่งทั่วรัฐฉาน โดยศูนย์กลางอยู่ที่วัดธรรมโมธิยะ (เมืองนาย) เพื่อสอนพระธรรมวินัย ภาษาบาลี และหลักธรรมขั้นสูง ส่วนด้านคัมภีร์ได้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทใหญ่เสร็จในปี พ.ศ. 2503 และอนุรักษ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาโบราณที่เรียกว่า "หลักหลวง" ซึ่งแต่งด้วยร้อยกรองภาษาสละสลวยอันสะท้อนปัญญาผู้เขียนลัทธิเหล่านักเขียนดังเช่น เจ้าธรรมทินนะ เจ้ากางเสื่อ และเจ้าโกหลี่ (คณะนิสิต พระสงฆ์ชาวไทใหญ่ ประเทศศรีลังกา, 2551)

ด้านการสาธารณูปการ ศาสนสถานของชาวไทใหญ่มีความหลากหลาย ได้แก่ วัด เจดีย์ หิ้งพระ และพระพุทธรูปต่าง ๆ ที่มีสถาปัตยกรรมผสมผสานแบบล้านนาและพม่า วัดถือเป็นศูนย์กลางชุมชนสำหรับประกอบศาสนพิธี เจดีย์เป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธา และหิ้งพระอยู่ในบ้านเป็นสถานที่บูชาพระประจำวัน

ด้านการสงเคราะห์และการปฏิบัติธรรม คณะสงฆ์ได้จัดพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดปี เช่น ถวายข้าวใหม่ (เดือน 1) เข้าปริวาส "เข้ากำ" (เดือน 2) ถวายข้าวเหนียวแดง "ข้าวหยาญ" (เดือน 3) ปอยส่างลอง หรือบรรพชาสามเณร (เดือน 4) สงกรานต์ "ปอยซอนน้ำ" ออกพรรษา และสวดมนต์พระปริตรเพื่อสร้างศรัทธาและสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ยังมีสำนักปฏิบัติธรรม "สะเทิมมูลมินกุน" จำนวน 30 แห่งอย่างสมบูรณ์ ที่พระอาจารย์บัณฑิตได้ก่อตั้งเพื่อให้ชาวไทใหญ่มีโอกาสปฏิบัติวิปัสสนาได้อย่างเข้มข้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

โดยรวม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงใหม่เป็นกระบวนการอันวิฤตที่เชื่อมโยงการปกครอง การศึกษา การสร้างศาสนสถาน และการปฏิบัติศาสนกิจไว้ด้วยกัน เป้าหมายสุดท้ายคือรักษาพระพุทธศาสนา ภาษา และเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ให้คงอยู่อย่างมั่นคงกับชุมชนและสังคมสืบไป แม้อยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาลพม่าและการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

3. ผลการวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงใหม่

1. **ด้านการปกครอง** คณะสงฆ์ไทใหญ่ปรับหลักการโอวาทปาติโมกข์เข้ากับระบบปกครองโดยจัดตั้ง "คณะสงฆ์ไทใหญ่แห่งรัฐฉาน" ในปี พ.ศ. 2498 เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง แม้อยู่ภายใต้การปกครองของสหภาพพม่า มีระบบสมณศักดิ์แบบล้านนา 4 ระดับ คือ สมเด็จเจ้าอาวาสธรรม พระครูบา พระสวามี และพระสวาทิ ทั้งนี้เพื่อความสามัคคี ศีลวินัย และเจริญของศาสนา มีวัด 1,600 แห่ง พระสงฆ์ 4,000 รูป และสามเณร 22,000 รูป

2. **ด้านการศึกษา** คณะสงฆ์จัดระบบการศึกษาแบบเป็นขั้นเป็นระดับตั้งแต่พระปริยัติธรรมขั้นต้นถึงสูง ยึดหลักการ 3 ของโอวาทปาติโมกข์ คือ การไม่ทำบาป การทำความดี และการทำจิตให้ผ่องใส มีสนามสอบ 22 แห่งทั่วรัฐฉาน โดยศูนย์กลางอยู่ที่วัดธรรมโมธิยะ (เมืองนายน) สอนภาษาบาลี พระวินัย และหลักธรรมด้วยภาษาไทย ใหญ่ แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยเสร็จในปี พ.ศ. 2503 เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงธรรมคำสอนได้ดีขึ้น

3. **ด้านการสาธารณูปการ** คณะสงฆ์สร้างและบำรุงศาสนสถานต่าง ๆ เป็นศูนย์รวมจิตใจและวัฒนธรรม ได้แก่ วัด (กอง) เจดีย์ หิ้งพระ และพระพุทธรูป สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เป็นแบบล้านนาผสมพม่า วัดทำหน้าที่หลากหลาย คือ การประกอบศาสนพิธี การศึกษา และการอนุรักษ์วัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีสมาธิสถาน "สะเทิมมูลมินกุน" 30 แห่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติวิปัสสนาของชุมชน

4. **ด้านการสงเคราะห์** คณะสงฆ์จัดพิธีกรรมตลอดปี เพื่อสงเคราะห์ประชาชนให้มีศรัทธา ศีลธรรม และจิตใจดี ตั้งแต่พิธีถวายข้าวใหม่ (เดือน 1) เข้าปริวาส (เดือน 2) ถวายข้าวเหนียวแดง (เดือน 3) ปอยส่างลอง (เดือน 4) สงกรานต์ ออกพรรษา และสวดมนต์พระปริตร บูรณการหลักการ 3 ประการและวิธีการ 6 ประการของโอวาทปาติโมกข์ให้เข้ากับประเพณีท้องถิ่น ทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชาวไทใหญ่อย่างแท้จริง

5. อภิปรายผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงใหม่

1. ด้านการปกครอง คณะสงฆ์ไทใหญ่บูรณาการหลักการเผยแผ่เข้ากับระบบการปกครองที่มีโครงสร้างชัดเจน โดยมีระบบสมณศักดิ์แบบล้านนา 4 ระดับ การรักษาสิลวินัยที่เคร่งครัด และการสมดุระหว่างการรักษาอัตลักษณ์กับการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง สะท้อนให้เห็นว่าการเผยแผ่สำเร็จผ่านระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพและความมุ่งมั่นในการรักษาวัฒนธรรม

2. ด้านการศึกษา คณะสงฆ์ไทใหญ่พัฒนาระบบการศึกษาที่บูรณาการระหว่างภาษาไทใหญ่และบาลี การแปลพระไตรปิฎก และการจัดตั้งสมาธิสถานมากกว่า 30 สำนัก ซึ่งสะท้อนความสมดุระหว่างการศึกษาทางปริยัติและการปฏิบัติธรรม โดยบุคคลสำคัญเช่น เจ้าปัญญาโกะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรและสถาบันการศึกษา

3. ด้านการสาธารณูปการ การสร้างศาสนสถานและพระพุทธรูปที่มีเอกลักษณ์เป็นการเผยแผ่ผ่านศิลปะและสถาปัตยกรรม โดยผสมผสานศิลปกรรมล้านนากับอิทธิพลพม่า การจารึกพระธรรมบนแผ่นโลหะเป็นวิธีการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน สะท้อนให้เห็นความตระหนักในการสืบทอดมรดกทางศาสนาและวัฒนธรรม

4. ด้านการสงเคราะห์ คณะสงฆ์ไทใหญ่สร้างสรรค์และปรับปรุงพิธีกรรมให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เช่น พิธีบอยส่างลอง พิธีถวายข้าวใหม่ โดยผสมผสานหลักพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างกลมกลืน ความยึดมั่นในหลักอหิงสาปรากฏชัดในทุกพิธีกรรม สะท้อนการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สรุป ความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่มาจากการมีระบบที่บูรณาการครอบคลุมสี่มิติหลัก ได้แก่ ระบบการปกครองที่ชัดเจนและเคร่งครัด การศึกษาที่บูรณาการภาษาและหลักธรรม การสาธารณูปการผ่านศิลปะ และการสงเคราะห์ผ่านพิธีกรรมท้องถิ่น ประสบความสำเร็จด้วยการสมดุระหว่างการรักษาอัตลักษณ์กับการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม โดยมีบุคลากรที่มีคุณภาพและมุ่งมั่นในการสืบทอด ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและรากฐานของสังคมไทใหญ่ (แม่ชีคมคาย คุ่มพันธ์, 2547)

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. พัฒนาระบบการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นผ่านการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ พร้อมทั้งยกระดับการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ทันสมัย สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน โดยผสมผสานการศึกษาพระปริยัติธรรมกับสายสามัญ และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน

2. ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายและเข้าถึงทุกกลุ่ม พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และสามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชน โดยเน้นการใช้สื่อเทคโนโลยีและการประยุกต์หลักธรรมให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

3. อนุรักษ์ศาสนสมบัติและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ จัดทำแผนแม่บทเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาศาสนสมบัติ โดยเฉพาะวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการจัดการทรัพย์สินของวัดอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส และส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรพระพุทธศาสนาในต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. วิจัยผลกระทบของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยี ศึกษาผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่ให้สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัล

2. วิจัยเปรียบเทียบ ศึกษาเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในรัฐฉานกับพื้นที่อื่น เช่น ไทย จีน อินเดีย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หาจุดแข็ง และนำมาปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. วิจัยบทบาทของสตรี ศึกษาบทบาทของสตรีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนไทใหญ่ เพื่อให้เห็นมิติที่หลากหลายของการเผยแผ่และส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน (พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (จันทร์คุ้ม), 2537) (พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (จันทร์คุ้ม), 2550)

7. องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง ได้สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการพัฒนาสังคมสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ความสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ และการปรับตัว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จต้องมีความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง โดยไม่สูญเสียหลักการสำคัญและอัตลักษณ์ของตนเอง คณะสงฆ์ไทใหญ่สามารถรักษาระบบการปกครองแบบล้านนา ระบบสมณศักดิ์ และวัฒนธรรมเฉพาะตน ได้แม้ว่าจะอยู่ภายใต้สภาพพม่าที่มีนโยบายรวมศูนย์อำนาจ เป็นตัวอย่างของวิจิตรปัญญาในการจัดการนโยบายศาสนาและวัฒนธรรม

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นระบบที่บูรณาการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพสูงไม่ได้เป็นการเน้นมิติใดมิติหนึ่ง แต่เป็นระบบที่บูรณาการครอบคลุมทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข และการสงเคราะห์ ความสำเร็จของคณะสงฆ์ไทใหญ่มาจากการมีระบบที่สมบูรณ์และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในทุกมิติ ไม่ใช่เพียงระบบเดียว แนวคิดนี้เป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทอื่น ๆ

3. การผสมผสานระหว่างหลักธรรมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ยั่งยืนต้อง บูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนาเข้ากับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างกลมกลืน ไม่ใช่การนำเสนอหลักธรรมตามตัวอักษรเพียงอย่างเดียว คณะสงฆ์ไทใหญ่สร้างสรรค์พิธีกรรมอยู่ในบริบทท้องถิ่น (เช่น พิธีบอยส่งลง) และปรับวิธีการสอนให้เข้ากับความคิดเดิมของชาวไทใหญ่ ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์และชีวิตประจำวันของประชาชน (พระเจ้าสุคำ, 2543)

4. บทบาทของเทคนิคการสื่อสารที่หลากหลาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จต้อง ใช้สื่อและวิธีการสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน คณะสงฆ์ไทใหญ่ใช้วิธีการเผยแผ่ 6 รูปแบบ (อุปสินนถา ธรรมถา โอวาท อนุสาสนี ธรรมสาธกัจฉา และธรรมเทศนา) ควบคู่กับการสร้างศาสนสถาน การใช้คัมภีร์ การจัดปฏิบัติธรรม และการจาริกพระธรรมบนแผ่นโลหะ การใช้สื่อที่หลากหลายนี้ทำให้การเผยแผ่เข้าถึงผู้คนในทุกระดับและทุกช่วงวัย (พระมหาสนธิ์ สนธิโกโร (เกษมญาติ), 2544)

5. ความสำคัญของการพัฒนากำลังบุคคลที่มีคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ยั่งยืนต้องมี บุคลากรที่มีปัญญา ความสามารถ และมุ่งมั่นในการเผยแผ่ เป็นปัจจัยกำหนดสำคัญต่อความสำเร็จ คณะสงฆ์ไทใหญ่มีบุคคลสำคัญเช่น เจ้าปัญญาโกคะ เจ้าอำมาตย์หลวง และพระอาจารย์บัณฑิตะ ที่มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร เขียนคัมภีร์ธรรม และสถาบันการศึกษา การพัฒนากำลังบุคคลอย่างต่อเนื่องผ่านระบบการศึกษาและการปฏิบัติธรรมจึงเป็นนโยบายที่เป็นรากฐานสำคัญ (พระกิตติศักดิ์ ยโสโร (แก้วเหลา), 2539)

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2557). *ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน: แนวคิดและพัฒนาการ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะนิสิตพระสงฆ์ชาวไทใหญ่ ประเทศศรีลังกา. (2551). *Some prominent pioneers of Tai Buddhist scripture*. โรงพิมพ์เอ.

ฉลาดชาย รมิตานนท์, และคณะ. (2541). *ไท ๐๖: Tai*. โรงพิมพ์เมือง.

พระกิตติ กิตติสาโร (จำมเงิน). (2555). *อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน* [วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระกิตติศักดิ์ ยโสโร (แก้วเหลา). (2539). *การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระครูวิบูลกาญจน์ภาส (สมบัติ ปริบุญโณ). (2552). *การศึกษาบทบาทของพระโสณกุฎิกัณณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

- พระครูอาทรปริยัติสุธี (ทุมสิงห์). (2552). *ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชญาณวิไลฐ์* (เสริมชัย ชยมงคลไธ). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม). (2554). *ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทธิ)* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระเจ้าสุคำ. (2543). *เรื่องประเพณีและความเชื่อของชาวไทยใหญ่*. มหาวิทยาลัยศาสนดักกิล.
- พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2549). *พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). บริษัท แปดสิบเจ็ด จำกัด.
- พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (จันทรคัม). (2537). *การศึกษาบทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (จันทรคัม). (2550). *การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนาคเสนเถระ* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระมหาจรรุญ ปณญาวโร (อินทรีย์รงค์). (2540). *การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระมหาสนธิ์ สนติกโร (เกษมญาติ). (2544). *การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระมหาสุชญา วิจารณ์ญาโณ (ยาสุกแสง). (2540). *การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระสมบุรณ์ ยโสธโร (จารินทร์). (2554). *ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีคมคาย คุมพันธ์. (2547). *การศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสุเมธาจารย์ (โรเบิร์ต สุเมโธ ภิกขุ)* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].